

BÖLÜM 7

20. YÜZYILDA DOĞU TÜRKÇESİNE TERCÜME EDİLMİŞ FIKHU'L-EKBER VE DİL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE

Nevin MAZMAN¹,
B. Erdem DAĞISTANLIOĞLU²

Giriş

İslam, ibadet ve hukuk ilmi olan fıkıh, Kur'an ve hadisin İslam toplumunun iki mühim bilgi kaynağı olması yönüyle, çoğunlukla Kur'an ve hadis merkezinde, dinî bilgiyi ve anlayışı ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır. Fıkıhın terim olarak ortaya çıkma tarihi ise Ebû Hanîfe zamanına kadar götürülmekte ve bu bilgiye dair çeşitli kayıtların varlığından söz edilmektedir (Karaman, 1996, s. 1).

Hanefî mezhebinin imamı olan Ebû Hanîfe'nin tam adı, Nu'mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh olup âlimin 80/699'da Kûfe'de doğduğu bilinmektedir. İslam dünyasında İmâm-ı Âzam olarak şöhret bulan Ebû Hanîfe, esas şöhretine fıkıh alanındaki faaliyetleri neticesinde ulaşmıştır. Âlimin el-Müsned, el-Fıkhü'l-ekber, el-Fıkhü'l-ebzat, el-Âlim ve'l-müte'allim, er-Risâle, el-Vasıyye, el-Kasîdetü'n-Nu'mâniyye başta olmak üzere, kendisine nisbet edilen ve çoğu akaid alanında birçok eseri bulunmaktadır (Uzunpostalcı, 1994, s. 131-138). Akait ve fıkıh alanında büyük katkıları bulunan Ebû Hanîfe, akait ilim alanını "el-fıkh fi'd-dîn" ve "el-fıkhü'l-ekber" şeklinde anlandırmıştır. Bu hususta kendisine çeşitli eserler atfedilmiş olup bunlardan el-Fıkhü'l-ekber adıyla şöhret bulan risâlesi iki ayrı rivayetten oluşmaktadır. İlk rivayet talebelerinden Ebû Mutî' el-Belhî yoluyla gelmiş ve sonradan el-Fıkhü'l-Ebsat olarak tanınmış, diğeri ise oğlu Hammâd b. Ebû Hanîfe yoluyla gelmiş ve el-Fıkhü'l-Ekber olarak tanınmıştır. Türkiye'de ve Türkiye dışında birçok nüshası olan Fıkhü'l-Ekber üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır (Gölçük ve Bebek, 1995, s. 544-546).

¹ Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mznevin@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8499-5962.

² Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, erdemdgstn@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-8763-1494.

liktir' (31/1), *mevcüddur* (31/3), *budur* (32/3), *şoldur* (32/3), *köpdür çoktur*' (40/8), *kullarıdır 'kullarıdır'* (42/6), *birdür 'birdir, tektir'* (42/6).

Olumsuz bildirme ise imes ve yok idi sözcükleriyle karşılanmıştır: *ma'lûm imesdür 'açık/belli değildir'* (6/5), *yok idi 'yoktu'* (43/4).

KAYNAKLAR

1. Ata, A. (2002). *Harezm-Altın Ordu Türkçesi*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
2. Ata, A. (2010). Moğol fütuhâtı ve Doğu-Batı Türk yazı dili kavramları üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 17 (1), 29-37.
3. Aydar, H. (2004). Uygurlarda Kur'an çalışmaları. *Bilig*. 28, 137-171.
4. Eckmann, J. (1958). Çağatay dili hakkında notlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. 6, 15-126.
5. Eckmann, J. (1988). *Çağatayca el kitabı* (Güney Karaağaç, Çev.). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
6. Eckmann, J. (2003a). *Çağatayca el kitabı* (1. bs.) (Günay Karaağaç, Çev.). Ankara Akçağ Yayınları 456.
7. Eckmann, J. (2003b). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar* (2. bs.) (Osman Fikri Sertkaya, Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 635.
8. Eraslan, K. (1970). Doğu Türkçesinde ek uyumsuzluklarına dair. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 18, 113-124.
9. Gölçük, Ş. & Bebek, A. (1995). el-Fikhü'l-Ekber. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 12 (544-547).
10. Hamrokulova, Ş. (2018). Qozog'istonlik olimlarning Islomshunoslik fanining rivojiga qo'shgan hissasi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 5(14), 171-179.
11. Karaman, H. (1996). Fıkıh. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 13 (1-14).
12. Mazman, N. (2018). Hindistan'da basılmış bir Kur'an tercümesi: mütercem ve muhaşşa bi'l-lugati't-Türkistâniyye. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 3 (1), 131-153.
13. Mazman, N. (Çev.) (2019). Kazakistanlı âlimlerin İslam araştırmalarının gelişmesine katkıları. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 4 (2), 516-526.
14. Uzulpostalcı, M. (1994). Ebû Hanife. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 10 (131-138).
15. Yılmaz Ceylan, E. (1991). Ana Türkçede kapalı e ünlüsü. Ankara: *Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi*: 2.
16. Erişim:
17. <https://islamansiklopedisi.org.tr/> (24.08.2020)